

Szendrei Ferenc

A rendőrség és a büntetés-végrehajtási intézetek kapcsolata, avagy: Mit csinál a (bűnügyi) rendőrség a bv.-ben?

Bevezető

Megtiszteltetésként fogadtam a Nemzeti Közzolgálati Egyetem Rendészet-tudományi Kar Büntetés-végrehajtási Tanszéke felkérését, hogy a Ruzsonyi Péter bv. dandártábornok, egyetemi tanár, prodékán születésének 65. évfordulója alkalmából megjelentetni kívánt emlékkötethez egy tanulmánnyal járuljak hozzá.

Bár sokat gondolkodtam, hogy milyen témában kellene a kért tanulmányt elkészíteni, végül a legegyszerűbb megoldást választva, prodékán úr és a magam szakterületét összekapcsolva a fenti cím mellett döntöttem.

Azt gondolom, abban teljes mértékben konszenzus van a rendészeti szervezetek különböző területein a bűnözés ellen fellépő beosztottak között, hogy az eredményes bűnügyi munkához rengeteg releváns információra van szükség, amely információk megszerzésének egyik nagyon hatékony módja az, amit bűnügyi hírszerzésnek nevezünk, és amely bűnügyi hírszerzésnek egyik fontos területe és kiapadhatalan információforrása a büntetés-végrehajtási intézetekben fogvatartottak¹ köre.

Jelen tanulmányomban ezt a témakört szeretném körüljárni, egy kis történelmi visszatekintéssel fűszerezve.

¹ Fogvatartott az, aki a szabadságelvonással járó büntetést, intézkedést, büntetőeljárási kényszerintézkedést, az elzárást – az arra jogosult hatóság határozata alapján – bv. intézetben tölti [2/2002. (VIII. 23.) BV.OP-ORFK együttes intézkedés a Büntetés-végrehajtás Országos Parancsnoksága és az Országos Rendőr-főkapitányság, illetve szerveik együttműködéséről szóló 6/2001. (IK. 12.) IM-BM együttes utasítás végrehajtásáról].

A rendőrség² feladata a büntetés-végrehajtási intézetekben

A rendőrség bűnügyi szolgálatának feladatait a rendőrségi törvény³ határozza meg, általánosan a bűnmegelőzési, bűnfelderítési célú ellenőrzést, a bűncselekményből származó vagyon visszaszerzését nevezi meg.

Kibontva ezeket a feladatokat máris a rendőrség büntetés-végrehajtási intézetekre is érvényes tevékenységénél járunk:

- ♦ a bűncselekmények megelőzése során a rendőrség figyelemmel kíséri a bűnügyi helyzetet, feltárja a bűncselekmények elkövetésének kockázatait, a bűncselekmények elkövetésére irányuló törekvéseket, továbbá megszerzi, elemzi, értékeli, ellenőrzi és továbbítja a bűnözéshez kapcsolódó, a bűncselekmények megelőzése, illetve megakadályozása céljából szükséges információkat;
- ♦ általános nyomozó hatósági jogkört gyakorol, a büntetőeljárásról szóló törvényben meghatározottak szerint végzi a bűncselekmények felderítését, valamint a bűncselekményből származó vagyon visszaszerzését;
- ♦ gondoskodik a büntetőeljárásban részt vevők védelmi programjának a végrehajtásáról,

azaz a büntetés-végrehajtási intézetben végrehajtandó rendőrségi feladatokat kapcsolhatjuk a büntetőeljárásokhoz (nyomozó hatósági feladatok), a bűnügyi hírszerzéshez, illetve a tanúvédelmi programhoz.

Ennek körében a bűnügyi szolgálat munkatársa nyomozó hatósági megkereséseket teljesít, végzi a titkos információgyűjtéshez kapcsolódó feladatokat, illetve nyomozásokat folytat egyrészt a fogvatartottakkal kapcsolatos megkeresések alapján, másrészt bűncselekmény gyanúja esetén a fogvatartottak körében nyomozási cselekményeket folytat.

A tanúvédelmi feladatok körében feladata a tanúvédelmi programba felvett személy

- ♦ biztonságos elhelyezéséről és őrzéséről gondoskodni;
- ♦ kialakítani a levelezési, csomag- és látogatófogadási rendjét, és speciális házirendjét;
- ♦ kidolgozni az érintett fenyegetettségének megváltozása esetén a szükséges intézkedéseket.

² A tanulmányban rendőrség alatt jellemzően az általános rendőrségi feladatok ellátására létrehozott szervet értjük [Rtv. 4. § (2)].

³ 1994. évi XXXIV. törvény a Rendőrségről 1. §.

A bűnügyi felderítés speciális területei, céljai:

- a fogvatartottak által elkövetett, még fel nem derített, illetve elkövetni tervezett bűncselekmények felderítése, megelőzése, valamint a jogsértő cselekmények felszámolása és megszakítása;
- a bv. szervek belső rendje, biztonsága ellen irányuló cselekmények felderítése, megszakítása, felszámolása (fogolyszökés, fogolyzendülés, terrorcselekmény, túszejtés megakadályozása, tiltott eszközök – szűrő-, vágóeszközök, mobiltelefonok, tudatmódosító szerek – felkutatása, vagy ezeknek az intézetbe történő bejuttatásának megakadályozása, valamint a bv. szervek, illetőleg járművei ellen tervezett támadás megelőzése vagy a támadás elhárítása);
- bűnmegelőzési feladatok, különös tekintettel a szervezett bűnözésre;
- a fogvatartottakról információ szolgáltatása.

Az idők során a bűnügyi együttműködés főbb területei nem változtak jelentősen, azokat egy korábbi BVOP-ORFK együttműködési megállapodás így fogalmazza meg:⁴

- a bűnmegelőzés erősítése, a fogvatartottak nevelése és további bűncselekmények elkövetésétől való visszatartása;
- a látens bűncselekmények felderítése, a személyi és tárgyi bizonyítékok összegyűjtése;
- a bv. intézetek rendjére, biztonságára fokozottan veszélyes cselekmények – így különösen: fogolyszökések, fogolyzendülések, terrorcselekmények – és más bűncselekmények megelőzése, felderítése, megakadályozása és felszámolása.

A börtönelhárítás során fel kell deríteni

- a fogolyszökésre, fogolyzendülésre, terrorcselekményre irányuló terveket;
- a bv. intézet rendjét és a biztonságot fokozottan veszélyeztető cselekményeket, a tiltott hírcsatornákat, a meg nem engedett kapcsolatokat;
- a bv. intézetben elkövetett bűncselekményeket, a bűntársakat és a bűnügyi szempontból figyelemre méltó börtönkapcsolatokat;
- a fogva tartást megelőzően elkövetett látens bűncselekményeket és a még le nem leplezett bűntársakat;
- a szabadulás utánra tervezett bűncselekményeket és a bűnöző életmód folytatására irányuló szándékot.

⁴ A Belügyminisztérium Országos Rendőr-főkapitányság Vezetőjének és az Igazságügyi Minisztérium Büntetés-végrehajtás Országos Parancsnokának együttműködési megállapodása (1982).

A börtönelhárítás során ellenőrizni kell a veszélyes bűnözőket és teljesíteni kell a nyomozási szakban a bűnügyi megkereséseket is.

Érdekes lehet, hogy egy korábbi rendőrtiszti főiskolai tananyag⁵ a börtönfelderítés feladatai közé sorolja a rabnevelés – kriminálpedagógia – célkitűzéseinek előmozdítása érdekében a börtön életének, az elítéltek hangulatának, magatartásának ellenőrzését és elemzését, a tapasztalatok alapján a megfelelő intézkedések megtételét is.

Együttműködés a rendőrség bűnügyi szervei és a büntetés-végrehajtási intézetek között⁶

A bv. intézetekben a titkos információgyűjtő tevékenységet jellemzően a rendőrség területi szerveinek állományába tartozó nyomozótisztek végzik. A nyomozótiszt és a bv. intézet parancsnoka között egy speciális, kölcsönösségen alapuló, nem alá-fölé rendeltségi viszonyt ír elő az együttműködési megállapodás, például az alábbi területeken:

- a bv. intézet parancsnoka és a nyomozótiszt kölcsönösen tájékoztatja egymást az intézet rendjét, biztonságát, működését veszélyeztető cselekményekről, egymás munkáját segítik, feladataik végrehajtásában együttműködnek;
- a bírói engedélyhez kötött titkos információgyűjtésre szolgáló eszközök elhelyezéséről és esetleges használatának rendjéről a bv. intézet parancsnokát tájékoztatni kell;
- az intézet parancsnoka, ha az intézet rendjét, biztonságát veszélyeztető cselekményről vagy annak előkészületéről szerez tudomást, írásban kéri a nyomozótiszttól a felderítő, ellenőrző munka megszervezését.

A nyomozótiszt a bv. szerveknél kizárólag a fogvatartottakkal kapcsolatban végezhet felderítést. Ha a nyomozótisztnek a bv. állományával kapcsolatban bűncselekményre utaló adat jut tudomására, azt haladéktalanul megküldi a Nemzeti Védelmi Szolgálatnak.

⁵ GÁSPÁR 1972: 41.

⁶ Az igazságügy-miniszter és a belügyminiszter 6/2001. (IK. 12.) IM-BM együttes utasítása a Büntetés-végrehajtás Országos Parancsnoksága és az Országos Rendőr-főkapitányság, illetve szerveik együttműködéséről [egységes szerkezetben az utasítás módosításáról szóló 6/2004. (IK 9.) IM-BM együttes utasítással].

A nyomozótisztet csak szolgálati eljárója irányíthatja, ellenőrizheti és számoltathatja be.

A nyomozótiszt írásban tesz javaslatot a bv. intézet parancsnokának, amennyiben a fogvatartott munkába helyezését, más zárkába, illetve más munkahelyre történő áthelyezését, munkaköréből történő leváltását, más bv. intézetbe történő átszállítását tartja indokoltnak.

A nyomozótiszt feladatai teljesítése során jogosult:

- ♦ a bv. szervek területén közlekedni és a helyiségekbe belépni;
- ♦ a fogvatartottakkal ellenőrzés nélkül a bv. intézet napirendjére vonatkozó szabályok betartásával érintkezni;
- ♦ a fogvatartottakra vonatkozó iratokba, manuális és számítógépes nyilvántartásokba betekinteni, másolatot készíteni;
- ♦ a munkavégzéshez szükséges eszközöket, mobiltelefont, iratokat tartalmi ellenőrzés nélkül a bv. szervek területére be-, illetve onnan kivinni.

A nyomozótiszt feladatainak ellátásához szükséges szolgálati helyiséget, annak berendezési tárgyait, a fogvatartottakról nyilvántartott adatok megismerését, hozzáférhetőségét biztosító számítógépes csatlakozás lehetőségét a bv. intézetek biztosítják.

Az együttműködő szervek feladatai a már idézett korábbi együttműködési megállapodás alapján:⁷

Az operatív tiszt a bv. intézet parancsnokával a kölcsönös bizalom alapján működik együtt.

Az operatív tiszt feladatának teljesítése érdekében az intézetparancsnokkal előzetesen egyeztetve jogosult:

- ♦ a bv. intézetben – az operatív munkához szükséges – helyiségekbe korlátozás nélkül belépni;
- ♦ a fogvatartottakkal ellenőrzés nélkül, a napirendre vonatkozó szabályok figyelembevételével kapcsolatot tartani, a bv. iratokba betekinteni;
- ♦ a fogvatartottak nevelésével, munkáltatásával, őrzésével, befogadásával és szabadításával kapcsolatos értekezleteken, eligazításokon részt venni.

Ha az operatív tiszt a börtönelhárítás során arról értesül, hogy a büntetés-végrehajtás hivatásos állományú tagja fegyelemsértéssel vagy bűncselekmény

⁷ A Belügyminisztérium Országos Rendőr-főkapitányság Vezetőjének és az Igazságügyi Minisztérium Büntetés-végrehajtás Országos Parancsnokának együttműködési megállapodása (1982).

elkövetésével gyanúsítható, erről haladéktalanul tájékoztatja a bv. intézet parancsnokát. Bűncselekmény elkövetése esetén tájékoztatja a BM Belbiztonsági Osztály illetékes tisztjét is.

A bv. intézet parancsnoka az operatív tiszttel előzetes megállapodás alapján a fogvatartottat

- ♦ más zárkába, munkahelyre helyezi, közösségvezetői feladatokkal megbízza;
- ♦ munkaköréből és közösségvezetői megbízatásából leváltja;
- ♦ más bv. intézetbe szállíttatja vagy visszatartja;
- ♦ anyagi kihatással nem járó dicséretben, jutalomban részesíti;
- ♦ fegyelmi eljárást folytat le vagy annak elrendelését mellőzi.

Bűnügyi hírszerzés a büntetés-végrehajtási intézetekben

Az előző fejezetben láthattuk, hogy ki és milyen céllal, feladattal, illetve milyen körülmények között és együttműködési szabályok alapján végez bűnügyi munkát a bv. intézetekben.

Mivel a börtönfelderítés szabályai, terminológiája, módszertana a hatályos szabályozás szerint minősített adatot képez, ezért ebben a fejezetben néhány múltbeli szabályozó feldolgozásával próbáljuk ezt az érzékeny területet bemutatni.

A büntetés-végrehajtási intézetekben a börtönügynökök végeztek ügynöki munkát.⁸

Börtönügynök:⁹ a rendőrség bűnügyi szerveivel titkosan együttműködő olyan jogerősen elítélt személy, aki alkalmas arra, hogy a büntetés-végrehajtási intézetekben, esetenként rendőrségi fogdában, a nyomozó irányításával megelőző és felderítő tevékenységet végezzen, az ott lévő bűnözők között.

A rendőrség bűnügyi szerveinek minden korszakban minőségi munkára alkalmas személyekből álló ügynökségre volt szüksége, így a börtönökben ennek alapján kellett az ügynökséget szervezni.

Börtönügynököt lojális és egyéb érdekelttség alapján lehetett szervezni.

Lojális alapon volt beszervezhető az, akit első ízben ítélték szabadságvesztésre, és a bűnüldözést kész volt aktívan segíteni, ehhez megfelelő hírszerzési lehetőséggel és személyi tulajdonságokkal rendelkezett.¹⁰ A beszervezés során

⁸ A Magyar Népköztársaság Belügyminiszterhelyettesének 001. számú Parancsa (1964), 24.

⁹ 001. parancs, 9.

¹⁰ GÁSPÁR 1972: 49.

a fogvatartottat meg kellett győzni arról, hogy kötelességének érezze segíteni a rendőrség bűnüldöző munkáját.

Egyéb érdekeltség alapján volt beszervezhető ügynököknek az a fogvatartott, aki különböző erkölcsi, anyagi juttatás biztosítása érdekében vállalta a többi bűnöző leleplezésében való együttműködést, és megfelelő hírszerzési lehetőségeinél, valamint személyi tulajdonságainál fogva erre alkalmas lehetett.¹¹

Tilos volt börtönügynököknek beszervezni

- ♦ a jogerősen elítélt nem magyar állampolgárokat, akiket a bíróság kiutasításra ítélt;
- ♦ akik operatív feldolgozás alatt álltak;
- ♦ börtönzendülés szervezőit.

A börtönügynökjelölt kiválasztása történhetett:

- ♦ a rendőri vizsgálati szervek javaslata alapján;
- ♦ a letartóztatottak befogadása alkalmával a nyomozótiszt által végzett meghallgatás során vagy
- ♦ a letartóztatott önkéntes jelentkezése alapján.

A börtönökben és büntetés-végrehajtási munkahelyeken foglalkoztatott ügynökség főbb feladatai:¹²

- ♦ elhallgatott bűncselekmények felderítése;
- ♦ büntetésüket töltő veszélyes bűnözők ellenőrzése;
- ♦ az elítéltek szabadulás utáni bűnözői terveinek felderítése;
- ♦ a börtön szabályok ellen vétők, a börtönzendülés vagy fogolyszökés előkészületének felderítése, végrehajtásának megakadályozása.

Tilos volt az ügynökséget felhasználni a büntetés-végrehajtás személyi állományának ellenőrzésére, illetve a börtönökben – büntetés-végrehajtási munkahelyeken – üzemeltetett vállalatok gazdálkodása szerződéses alkalmazottainak ellenőrzésére.

Bűnügyi operatív felderítést (börtönfelderítést) kellett folytatni elítéltre vagy előzetes letartóztatásban lévő terheltre külön határozat nélkül¹³

- ♦ más rendőri szerv megkeresésére;
- ♦ börtönfelderítés saját adatai alapján;

¹¹ GÁSPÁR 1972: 50.

¹² 001. parancs, 25.

¹³ A Magyar Népköztársaság Belügyminiszterhelyettesének 003. számú Parancsa (1965), 16.

- ♦ veszélyes bűnözőre, ha alapos a gyanú, hogy más bűntettet is elkövetett, mint amiért felelősségre vonták, vagy a bűntett elkövetésének okát, módszerét, eszközeit felderíteni csak részben sikerült;
- ♦ a büntetésből származó tárgyak felkutatása nem, vagy csak részben sikerült;
- ♦ bűntársainak felderítése nem sikerült;
- ♦ a nyomozás során nem volt mód olyan körülmények felderítésére, amelyeknek tisztázása bűntettek megelőzése céljából szükséges;
- ♦ mások által elkövetett és még nem ismert bűntettek elkövetéséről erre utaló adatok alapján tudomása van vagy lehet.

A börtönfelderítést végző szerv a saját ügynökségtől kapott és bűnügyi operatív felderítésre alkalmas adatokról jelentést készített, amelyet ellenőrzés céljából a bűntett elkövetési helye vagy az elítélt lakhelye szerint illetékes vagy pedig a korábban nyomozást folytató rendőri szervnek küldött meg.

Az értesített rendőri szerv köteles volt az adatok ellenőrzése után

- ♦ a büntetőeljárást megindítani;
- ♦ azokat folyamatban lévő büntetőeljáráshoz felhasználni;
- ♦ a bűnügyi operatív felderítést elrendelni;
- ♦ azokat mint dezinformatív anyagokat visszaküldeni.

Szabadságvesztésre ítélt veszélyes bűnözőre börtönfelderítést speciális szabályok szerint kellett végezni. Kötelező volt a halálraítéltek operatív ellenőrzése.

Börtönfelderítés alatt álló személy szabadulásáról a bűnügyi operatív felderítést elrendelő rendőri szervet értesíteni kellett.

A jól dolgozó börtönügynököt jutalmazni lehetett. A jutalmazás formája volt például a rendkívüli beszélő, a beszélőmeghosszabbítás, soron kívüli levél, soron kívüli csomag beküldésének lehetővé tétele, vagy a nyomozótiszt által adományozott étel, cigaretta, kaphatott az ügynök pénzjutalmat vagy csomagot, elhelyezhették munkahelyre, illetve közreműködhetett a felderítő szerv az érintett egyéni kérelmére a szabadításában, esetleg elősegíthette az ügynök feltételes szabadságra bocsátását.¹⁴

A börtönügynökökön kívül alkalmi adatszolgáltatók is segítették a rendőrség bűnügyi hírszerző tevékenységét a büntetés-végrehajtási intézetekben. Az alkalmi adatszolgáltatót nem szervezték be, az operatív feladatok teljesítése egyes adatok megszerzésére terjedt ki. Az alkalmi adatszolgáltatók kiválasztása az ügynökség utánpótlását is szolgálta.

¹⁴ GÁSPÁR 1972: 68–70.

A börtönügynökség által hozott, bűncselekményre utaló adatokat ellenőrizni kellett. Tilos volt a konkrét bűncselekményre utaló adatok ellenőrzés nélküli gyűjtése.

Az eljárás maitól lényegesen különböző jellege, valamint a titkos információgyűjtés és a büntetőeljárás teljes elkülönültsége miatt az ügyészi szervek részére operatív hálózati jelentések, ügynökség által írásban rögzített anyagok még kérelem alapján sem voltak kiadhatók.¹⁵ Az ügyész operatív feldolgozásra irányuló kérelmét a BM II. főcsoportfőnök engedélyezte, ezt az engedélyt kapta meg az illetékes főkapitányság, és kezdte meg a fogvatartott operatív feldolgozását.

Felhasznált irodalom

GÁSPÁR Márton (1972): *A fogdaügynökség. Jegyzet a Rendőrtisztai Főiskola számára*. Budapest: BM Tanulmányi és Propaganda Csoportfőnökség.

Egyéb források

1994. évi XXXIV. törvény a Rendőrségről.

Az igazságügyminiszter és a belügyminiszter 6/2001. (IK. 12.) IM-BM együttes utasítása a Büntetés-végrehajtás Országos Parancsnoksága és az Országos Rendőr-főkapitányság, illetve szerveik együttműködéséről (egységes szerkezetben az utasítás módosításáról szóló 6/2004. [IK. 9.] IM-BM együttes utasítással).

2/2002. (VIII. 23.) BVOP-ORFK együttes intézkedés a Büntetés-végrehajtás Országos Parancsnoksága és az Országos Rendőr-főkapitányság, illetve szerveik együttműködéséről szóló 6/2001. (IK. 12.) IM-BM együttes utasítás végrehajtásáról.

A Magyar Népköztársaság Belügyminiszterhelyettesének 001. számú Parancsa (Budapest, 1964. évi február hó 12-én).

A Magyar Népköztársaság Belügyminiszterhelyettesének 003. számú Parancsa (Budapest, 1965. évi március hó 2-án).

A Belügyminisztérium Országos Rendőr-főkapitányság Vezetőjének és az Igazságügyi Minisztérium Büntetés-végrehajtás Országos Parancsnokának együttműködési megállapodása. Budapest, 1982. június 4. ÁBTL - 4.2 - 50 - 447/1/1982.

¹⁵ GÁSPÁR 1972: 97.